

Stockholms
universitet

BESLUT
2022-09-15

Dnr SU FV-1925-22

Rektor

Rikard Skårfors
FD, Utbildningsledare
Rektors kansli, Ledningssekretariatet

Regeringskansliet (Socialdepartementet)

Yttrande över Handlingsplan för en långsiktig utveckling av tolktjänster för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet (SOU 2022:11)

Stockholms universitet har av Regeringskansliet (Socialdepartementet) anmodats att inkomma med synpunkter på betänkandet *Handlingsplan för en långsiktig utveckling av tolktjänster för döva, hörselskadade och personer med dövblindhet* (SOU 2022:11). Universitetet har följande att anföra.

Stockholms universitet tillstyrker i stort de förslag som läggs fram av utredningen. Universitetet vill emellertid lyfta fram det särskilda yttrandet av experten Isabella Hagnell Westermark i slutet av betänkandet. Hon pekar på flera viktiga svagheter i utredningens förslag, men betonar också att förslagen är steg i rätt riktning och att det inte är ett alternativ att inga förändringar sker. Stockholms universitet håller till fullo med om detta. I det följande redovisar universitetet sina synpunkter och kommentarer avseende enskilda delar i betänkandet.

Om tolktjänsten, dess målgrupp och tolkbehov (kapitel 5)

Stockholms universitet konstaterar att en del av utredningens källor är daterade. Exempelvis omnämns (avsnitt 5.2.1., s. 114) att det dokumenterade teckenförrådet innehåller 15 000 lexikala tecken, medan det verkliga antalet i nuläget är ca 23 000 registrerade tecken varav 20 000 är publicerade i lexikonet. (se <https://teckensprakslexikon.su.se/>)

Utredningen skriver (avsnitt 5.3.1, ss. 123) att studenter inte har möjlighet att få tolk till pauser vid universitet och högskolor. Inom ramen för studiedagen beviljar Stockholms universitet tolk till paus om denna kan anses vara en del av studiesituationen. Beviljandet av tolk till pauser gäller också vid de lärosäten Stockholms universitet samarbetar med.

Regionens ansvar för tolktjänst förtydligas och förstärks (kapitel 7)

Stockholms universitet välkomnar lagändringsförslaget (avsnitt 7.2, s. 189) som flyttar fokus från ett patientperspektiv till ett språkperspektiv. Tolkning handlar i huvudsak om

tillgänglighet och delaktighet i samhället där tolken möjliggör kommunikation mellan parter med olika språktillhörighet.

Stockholms universitet önskar emellertid ett förtydligande avseende det ansvar som åvilar regionerna när de inte har utförandeansvar för tolkning. Stockholms universitet har, med stöd av landets övriga lärosäten, begärt hos Utbildningsdepartementet att få ett nationellt uppdrag som kompetensresurs för tolkning inom högre utbildning, omfattande bland annat samordning av tolkning inom högre utbildning, hjälp till lärosäten vid frågor om utbildningstolkning samt kompetensutveckling av utbildningstolkare i Sverige. Detta uppdrag riskerar att krocka med det samordningsansvar som regionerna föreslås få.

Tolkning inom högre utbildning kräver ofta mer än vad de tolkar som utbildats i Sverige har kompetens för. Alltmer högre utbildning ges på engelska och andra språk än svenska. Kompetens för denna typ av uppdrag kan inte erhållas på tolkutbildning i teckenspråk eller skrivtolkutbildning i Sverige i dag. Därutöver behövs särskild kompetens att fungera som tolk i en undervisningssituation. Stockholms universitet, i det nuvarande samarbetet med elva lärosäten, upplever konkurrens från regionens behov av tolk. Om regionerna erbjuder ett valfrihetssystem ser universitetet en risk för kvalitetsglidning; om tolkanvändare får större möjlighet att påverka val av tolk och ett lärosäte väljer att samarbeta med regionen kan detta påverka möjligheterna för lärosätena att få kompetenta tolkar. Kompetensprövning och tillhandahållande av kompetenta tolkar bör vara utförarens ansvar, inte den enskilde tolkanvändarens.

Stockholms universitet menar därför att tolkning inom universitet och högskola ska hållas utanför ett eventuellt samordningsansvar för regionerna.

Ett samlat och förstärkt tolkstöd i arbetslivet (kapitel 8)

Stockholms universitet tillstyrker utredningens förslag (avsnitt 8.2, s. 284) om ett samlat och förstärkt tolkstöd i arbetslivet med bidrag till arbetsgivaren med högst 10 prisbasbelopp per person och år.

Universitetet anser att det är steg i rätt riktning för många döva och hörselskadade och deras arbetsgivare. Att bidraget också kan användas till alla situationer i arbetslivet är också positivt. Beloppet kommer att vara fullt tillräckligt för många arbetsgivare och arbetstagare, men inte för alla. Genom att begränsa beloppet till högst 10 prisbasbelopp per person och år tas inte hänsyn till döva och hörselskadade arbetstagare som har kommunikationskrävande yrken eller positioner inom sitt yrke. Förslaget kommer att innebära att många arbetstagare inte kommer att använda hela summan, samtidigt som en mindre andel arbetstagare kommer att fortsatt vara kostnadsbetungande för sina arbetsgivare.

Ett önskemål från universitetet är att arbetsgivare ges möjlighet att ansöka om ytterligare stöd när maxgränsen har uppnåtts. Detta stöd skulle t.ex. kunna ansökas från en pott som kommer

av att andra arbetsgivare inte behöver använda hela beloppet för sina anställda varje år. Universitetets institution för lingvistik, den enda i landet som bedriver forskning och undervisning i och om svenskt teckenspråk, är ett exempel på en arbetsplats med många döva anställda som i hög utsträckning använder teckenspråkstolkar för att utföra sitt arbete. För en del av dem kommer det maximala beloppet inte att räcka till, vilket leder till att de även fortsättningsvis blir kostnadskrävande för arbetsgivaren.

Tekniska lösningar och innovationer som ett komplement till tolktjänst (kapitel 11)

Stockholms universitet tillstyrker utredningens förslag (avsnitt 11.2, s. 360) att universitetet i samarbete med Institutet för språk och folkminnen (Isof) ska öka genomförandetakten i att kartlägga, systematisera och dokumentera det svenska teckenspråket för att tillgängliggöra språket som data. Universitetet efterfrågar emellertid större tydlighet om vilken typ av data utredningen tänker sig ska skapas. Utredningen redogör heller inte specifikt för vad som är teckenspråkteknologi.

En aspekt universitetet menar bör tas i beaktande är att projektet sannolikt kommer engagera forskare från olika fält, med olika utgångspunkter och olika uppfattningar om vad som ska prioriteras. Universitetet vill betona vikten av att förutsättningar ges för ett nära samarbete mellan personer med olika kompetenser, så att det inte riskerar att bli ett projekt där någon som har ensidig kompetens går i förväg och på egen hand skapar något som i förlängningen inte uppfyller de behov som finns. Universitetet ser det som angeläget att döva, som använder svenskt teckenspråk i alla olika sammanhang, anlitas som experter i denna process för att säkerställa att teknologin utvecklas i rimlig riktning och i realiteten kan fungera för målgruppen.

Stockholms universitet vill också betona att för att kunna öka genomförandetakten i att kartlägga, systematisera och dokumentera det svenska teckenspråket krävs både ekonomiska och personella resurser som inte finns i dag. Detta kommer att medföra kostnader, men det finns inga kostnadsberäkningar i föreliggande utredning. Arbetet kommer att kräva nyrekrytering av personal, vilka också kan behöva viss utbildning innan de kan påbörja arbetet. De ekonomiska ramarna behöver därmed vara väl tilltagna och finnas under en längre tidsperiod, eftersom det är ett mycket tidskrävande arbete att generera språkdata för svenskt teckenspråk.

Åtgärder för att stärka tolkprofessionen (kapitel 12)

Vid Stockholms universitet ges utbildningen *Kandidatprogram i teckenspråk och tolkning*, och universitetet delar utredningens åtgärdsförslag för att stärka tolkprofessionen och tillstyrker förslaget (avsnitt 12.2, ss. 366f.) om uppföljning och analys av de behov som finns och vilka förändringar som behövs.

Emellertid har de involverade institutionerna väntat ett flertal år på besked om kandidatprogrammet i stället ska bli en fyraårig yrkesutbildning. Det är mycket angeläget att denna fråga utreds. Den samlade bilden är att det skulle vara det bästa för studenterna och målgruppen om utbildningen kan förändras mot en yrkesexamen istället.

Universitetet vill även lyfta fram att styrgruppen för kandidatprogrammet har fattat beslut om att inrätta en parallell utbildning för döva tolkar från och med höstterminen 2023. Det innebär att det kommer att finnas en universitetsutbildning även för döva tolkar, vilka i fortsättningen inte blir hänvisade till enbart den kortare utbildning som ges av Västanviks folkhögskola med ekonomiskt stöd från MYH.

Tolk- och Översättarinstitutet (TÖI) ger i samarbete med Institutionen för lingvistik Kandidatprogrammet i teckenspråk och tolkning (KTT). TÖI har, som utredningen beskriver, haft svårt att fylla de studieplatser som finns till studenternas förfogande. Universitetet vill understryka att ett gediget samarbete har funnits mellan institutionerna sedan utbildningens start, och en viktig anledning till att institutionerna sett en viss ökning av studentantalet är att de erbjudit studenterna att övergå från ämnesstudier i teckenspråk till programstudier på Kandidatprogram i teckenspråk och tolkning (KTT).

Universitetet delar utredningens beskrivning av svårigheterna kring rekrytering, där en anledning kan vara den dåliga arbetsmarknad som väntar en nyexaminerad teckenspråkstolk. Relativt många antagna studenter väljer att lämna utbildningen, ofta beroende på den svåra arbetsmarknaden eller den dåliga lönebildan.

Samtidigt har de studenter som genomgått Stockholms universitets kandidatutbildning möjlighet att också ta sig ut på arbetsmarknaden på andra sätt än genom att arbeta som tolk. Studenterna får en akademisk examen, vilken i sig kan användas inom fler yrkeskategorier. En examen från KTT ger också möjligheten att studera vidare och göra karriär, vilket måste ses som ett led i en professionalisering och högre status för yrket som teckenspråkstolk.

Utredningen beskriver i vissa delar det utvecklingsarbete som bedrivits hos TÖI inom KTT. Bland annat inkluderas numera dövblindtolkning som en självklar del i utbildningen. Det erbjuds också upp till en hel termin handledd praktik efter avslutat program, en typ av trainee-utbildning där studenten väljer att tolka under handledning på lämplig arbetsplats. Dessa praktikkurser är fyra till antalet och omfattas 7,5 högskolepoäng vardera vilket innebär att man kan välja att gå 1–4 sådana kurser och därmed få 5–20 veckors ytterligare praktik. Förutsättningen är då naturligtvis att det finns tolkcentraler eller andra arbetsplatser för tolkar som är villiga att ta emot studenten.

En annan del av det pågående utvecklingsarbetet handlar om att erbjuda tolkutbildning på högskolenivå även för döva tolkstuderenter. Efter det utredningsarbete som gjordes under hösten 2021 har arbetet fortlöpt och TÖI har nu beslutat att arbeta fram ett spår inom ramen

för KTT där även döva tolkstuderanter kan erbjudas plats. Planen är att döva studenter ska kunna antas med start höstterminen 2023.

Vidare bedrivs forskning inom tolkning i stort men också med fokus på just teckenspråkstolkning inom TÖI. Därutöver bedriver Institutionen för lingvistik riktad forskning mot teckenspråk och även specifikt på studenter inom KTT och deras teckenspråksutveckling. Detta ger forskningsresultat som direkt kan omsättas till utveckling av undervisningen för just dessa studenter. Det är ett stort steg i riktning mot att stärka professionen och höja tolkyrkets status.

Kandidatprogram i teckenspråk och tolkning har nu getts sedan 2013 och i texten beskrivs att beslutet om finansiering av en akademiserad tolkutbildning kom 2011. Detta föranleddes av många års diskussioner och påtryckningar från både brukarorganisationerna och teckenspråkstolkarnas yrkesförening (STTF) om att placera tolkutbildningen på universitetsnivå. Man hoppades kunna höja yrkets status, kvalitetssäkra utbildningen genom att knyta den närmare forskningen och ge tolkarna möjlighet att bygga vidare på sina studier. I dag har studenterna möjlighet att studera vidare och deras kandidatuppsatser i ämnet teckenspråkstolkning hjälper till att bygga upp forskningsområdet teckenspråkstolkning. Forskning bedrivs också av etablerade forskare inom TÖI. Fältet har fått en självklar plats inom TÖI och likställs med övriga tolkområden, såsom konferenstolkning och tolkning i offentlig sektor. Detta är en efterlängtd utveckling och var en nödvändig väg att gå för att kunna ge teckenspråkstolkare utvecklingsmöjligheter framgent och för att skapa mer kunskap om svensk teckenspråkstolkning.

Stockholms universitet ställer sig bakom förslaget (avsnitt 12.3, s. 381) om att ett samlat ansvar för en sammanställning över fortbildning och kompetensutveckling för yrkeskåren läggs på den nationella funktionen för samordning av tolktjänstfrågor. Universitetet ser också TÖI som en självklar och viktig del i planeringen av och genomförandet av fortbildning och kompetensutveckling, eftersom forskning på berörda områden bedrivs inom universitetet och den kompetens som behövs finns på nära håll.

I utredningens förslag nämns att den uppföljning som föreslås för tolktillgängligheten idag ska innefatta behovet av teckenspråkstolkare, behoven av döva teckenspråkstolkare samt tolklärare. Behovet av tolklärare nämns sedan inte vidare i texten. TÖI som utbildningssamordnare har blivit varse att kompetenta och erfarna tolklärare med tolklärarytbildning är svåra att rekrytera. De som rekryteras skaffar först erfarenhet genom arbete och går därefter en tolklärarytbildning. Tolklärarytbildningen Pedagogik och didaktik för tolklärare som ges på TÖI är inte specifikt inriktad på att undervisa i teckenspråkstolkning utan spänner över alla de olika tolkgrenarna. Det kan dock vara värt att utreda huruvida man också bör erbjuda någon delkurs specifikt för undervisning av teckenspråkstolkning, då teknikerna och arbetssätten i klassrummen skiljer sig avsevärt mellan tolkundervisning i talade och tecknade språk.

Stockholms
universitet

Detta beslut är i rektors ställe fattat av prorektor, professor Clas Hättestrand, i närvaro av universitetsdirektör Åsa Borin. Studeranderepresentanter har informerats och haft tillfälle att yttra sig. Övrig närvarande har varit Anna Riddarström, Ledningssekretariatet (protokollförare). Ärendet har beretts vid Institutionen för lingvistik, Tolk- och översättarinstitutet vid Institutionen för svenska och flerspråkighet samt Studentavdelningen. Föredragande i ärendet har varit utbildningsledare Rikard Skårfors.